

VÁRI LÁSZLÓ

Bloom, a szabadkőműves?

Leopold Bloom, James Joyce irodalomtörténeti jelentőségű művének, az *Ulysses*nek a főhőse a műből egyértelműen következően szabadkőműves. Vagy legalábbis annak látszik. Vagy csak annak nézik? Mi hát a helyzet ezzel kapcsolatban?¹

Vizsgálat az Ulysses szövege alapján

James Joyce maga nem volt szabadkőműves. Levelezéséből tudjuk, hogy a szabadkőművességről is kért barátaitól szakirodalmat,² ahogy minden mást is egzakt pontossággal akart ábrázolni az 1904. június 16-án Dublinban lezajlott eseményeket illetően, a helyszíneket, a regényben előforduló valós személyeket stb.

Annak ellenére, hogy bizonyára autentikus szabadkőműves forrásokból dolgozott, maga a regény szövete, a gondolatfolyamok, a különböző reális és méginkább az irreális szituációk, események, cselekmények jellege megakadályozza, hogy egyértelműen állást foglaljunk. Joyce ugyanis írói technikájában továbbfejlesztette a mindentudó narrátor pozícióját. Gyakran szereplői beszédét, gondolatait³ tárja elénk, szinte mindent az ő szemükön keresztül látunk – néha ebből következően teljesen eltérő optikával. S olyan, minden kétséget kizáró kijelentés autentikus személytől – mondjuk Bloomtól magától – nem szerepel a műben, amely Bloom páholytagságát egyértelműen igazolná.

A szabadkőművességre utaló vélekedések vagy ellenséges megnyilvánulások, dehonosztáló kijelentések vagy bizonyítatlan mendemondák, pletykák. Magának Bloomnak a gondolataiban is előfordul páholyülés, felismer vagy felismerni vél szabadkőművest az utcán, de mindez nem döntő jelentőségű, lehet így is, úgy is értelmezni. Még kevésbé hitelesek a Kirké-fejezet látomásaiban előtűnő szabadkőműves motívumok.

¹ Fritz Senn veti fel a kérdést *Dogmad or dubliboused?* című tanulmányában (Fritz SENN, James Joyce Quarterly, Spring, 17(1980), No. 3, 237–261), amely után még több tanulmány született ezzel a kérdéssel kapcsolatban: Anne Marie D'ARCY, *Joyce and the Twoheaded Octopus of judéo-maçonnerie*, The Review of English Studies, 64(2013), No. 267, 857–877. – Ulrich SCHNEIDER, *Freemasonic Signs and Passwords in the "Circe" Episode* – Patrick W. CONNER, *Bloom, the Masons and the Benstock Connection* – Bernard BENSTOCK, *Leopold Bloom and the Mason Connection*.

² Joyce kérte Frank Budgent egy 1921. november 6-i levelében, hogy küldjön neki „egy kis kézikönyvet a brit szabadkőművességről”. In: Eishiro ITO, *Is Leopold Bloom a Jewish Freemason?*, Journal of Policy Studies, 2010, 2. sz., 123–137, <https://core.ac.uk/download/pdf/229813234.pdf> (utolsó megtekintés: 2021. november 23.)

³ Ezt belső monológ és tudatfolyam-technika néven szokták emlegetni.

Külön problémát jelent a magyar olvasónak a fordítás kérdése. A korábbi átültetések⁴ számos pontatlanságot tartalmaztak, beleértve a szabadkőművességgel kapcsolatos részeket is.

Bloom szabadkőművességéről a leghosszabb részlet a nyolcadik fejezetben szerepel, ezt a 2012-es magyar kiadásból idézzük:

Orros Flynn lebiggyesztette ajkát.

– A hirdetésekben nem telne tejszínre. Arra mérget vehet.

– Hát akkor? – kérdezte Davy Byrne, és otthagya a könyvét.

Orros Flynn, mint valami bűvész, valamit hókuszpókuszolt a levegőben.

Hunyorított.

– Páholytag – mondta.

– Igazán? – csodálkozott Davy Byrne.

– Úgy, ahogy mondom – bizonykodott Orros Flynn. – Ősi szabad és elfogadott rend. Kipróbált testvér. Isteni fény, élet és szeretet. Azok nyúlnak neki a hóna alá. Pontosán elmondta múltkor valaki... ő, ... nem mondhatom el, hogy ki.

– Igazán?

– Ó, nagyon jóféle rend – mondta Orros Flynn. – Ha valaki bajban van, azonnal ott vannak mellette. Ismerek egy pofát, mindenáron be akart lépni, de átkozottul zárkóztak. Istenűgyse, volt eszük, hogy nőket nem vettek be.

Davy Byrne mosolygásítbólintott egyszerre:

– Iiieeen! – Volt egy nő – mesélte Orros Flynn –, az elbújt az állóórába, hogy kilesse, mit csinálnak ottan annyira. De fene ott eszi, nem kiszagolták, és ott helyben letették vele a mesteresküt. Az egyik Saint Leger-lány volt az Donerailból.

Látszólag ez a passzus tökéletesen igazolja Bloom szabadkőművességét. Orros Flynn határozottan állítja, hogy Bloom páholytag, az ősi szabad és elfogadott rendben. Még a híres hírhejt esetet, Ms Aldworth, született Elisabeth St. Leger, az első szabadkőművesnek felvett nő történetét is elmondja, tehát igazán tájékozott szabadkőműves ügyekben, hihetünk neki. Ez a történet azonban nem egészen így zajlott le. Elisabeth nem bújt állóórába, hanem éppen olvasott az apja házában tartott páholyülés szomszédságában levő könyvtárszobában. Ekkor a házuk átépítése miatt a két terem között keletkezett résen keresztül véletlenül tanúja lett a szabadkőműves szertartásnak. S nem

⁴ A meglehetősen nehéz feladatra először Tábory Pál vállalkozott, a mű egyik fejezetének fordítását be is adta a Nova kiadónak, de a második világháború kitérőse meggátolta a befejezést és a kiadást. A már lefordított fejezet sem került elő mindmáig. A teljes könyvet a Nova végül Gáspár Endre fordításában 1947-ben jelentette meg. Szentkuthy Miklós teljesen új szemléletű, a szó szerinti fordítástól elrugaszkodott, saját „szentkuthyzmusaival” fűszerezett változatát 1974-ben jelentette meg először az Európa könyvkiadó. Ennek a fordításnak az átdolgozását Bartos Tibor szerkesztésében adta ki 1986-ban majd 1998-ban az Európa. Végül egy fordítói munkaközösség hozta létre, főként Szentkuthy munkája alapján, de a szerkezeti összefüggésekre ügyelve és lenyesegetve Szentkuthy eltűzött ötletziporkáit a 2012-ben megjelentetett változatot.

mesterré, csak inassá avatták, amikor felfedezték.⁵ De ez a tévedés tulajdonképpen lényegtelen, arra viszont rámutat, hogy Flynn csak szóbeszédnek alapján beszél, tehát Bloom szabadkőművessége ugyanúgy bizonytalan, mint az Elisabethről szóló történet. Éppen ez lehetett Joyce célja: bizonytalanságban tartani az olvasót. Hiszen a valóságos életben sem lehetünk igazán bizonyosak sok mindenben.

A Bloommal szemben ellenséges szereplők kijelentései ugyanilyen relatívak. A 12. fejezetben (Küklopsz) szereplő nacionalista „polgártárs” szerint Bloom „*rohadt szabadkőműves*”. De ugyanő „*rohadt zsidónak*” is nevezi, tehát itt a szokásos antiszemita sztereotípiák működnek. Ott és akkor⁶ (ahogy másutt és máskor is) mindkettő dehonesztáló és egymással felcserélhető jelzője a kirekesztő ideológiák híveinek. Tehát Bloom szabadkőművessége – ez esetben vádként – itt sem igazolódik.

A 15. fejezetben számos átváltozás és fantasztikus jelenet között Bloom szabadkőműves öltözékben, szabadkőműves jeleket mutatva tűnik fel. De ez csak töredéke alakváltásainak és inkább a sokféleség és rendkívüliség egy-egy manifesztációja, mintsem szabadkőművességének az igazolása.

Végül említsük meg felesége, Molly álomba merülése előtti belső monológiában előbukkanó gondolatfoslányokat, amelyek szerint „a jezsuiták kitalálták hogy szabadkőműves” meg „egyszer majd azzal jön haza hogy kirúgták [...] a szabadkőművesség miatt”. E gondolatok alapján ugyancsak kétséges Bloomot egyértelműen szabadkőművesnek tekinteni.

A szabadkőműves utalások az Ulysses szövegében

A következőkben 2x2-es mátrixokban mutatjuk be az eredeti, a Gáspár Endre-féle, a Szentkuthy Miklós és végül a Magyar James Joyce Műhely (Gula Marianna, Kappanyos András, Kiss Gábor Zoltán, és Szolláth Dávid) fordításában a szabadkőművességre utaló részleteket, esetenként megmagyarázva.

⁵ Niamh O'ROURKE: Elizabeth St. Leger: Ireland's First Female Freemason, https://www.academia.edu/40243483/Elizabeth_St_Leger_Ireland_s_First_Female_Freemason

⁶ Az angol nyelvterületeken a szabadkőművesség kárhóztatása és zsidók ármánynak beállítása ritka kivételektől eltekintve – mint például az USA-ban a Szabadkőműves-ellenes Párt (1828–38) átmeneti virágzása – nem volt napirenden. Már csak azért sem, mert otthon az establishment, külföldön az angol imperializmus bástyáinak tekintették az UGLE (United Grand Lodge of England) páholyait. Írországban viszont egyaránt ellenségnek tartották a zsidókat és a szabadkőműveseket. Az antiszemita Arthur Griffith, a Sinn Fein vezetője, az ír nacionalizmus jelentős személyisége például azt írta, hogy „a század gonosz befolyásolói a kalózok, a szabadkőművesek és a zsidók voltak...” (United Irishman, September 23, 1899). Griffith pamfletjében a magyar kiegyezéshez hasonló politikai megoldást ajánlott Írország számára: ARTHUR GRIFFITH, *The resurrection of Hungary: a parallel for Ireland*, Dublin, James Duffy: M.H. Gill & Son: Sealy, Bryers & Walker, 1904. Magyarul: UŐ: *Magyarország feltámadása: Párhuzam Írország számára*, ford. SZŰCS Zoltán, utószó, jegyz. SZENTESI ZÖLDI László, Bp., Valera, 2001.; UŐ, *Magyarország feltámadása: Példa Írország számára*, ford., jegyz. KABDEBÓ Tamás, előszó BRIAN MAYE, Bp., epl, 2002 (Editio plurilingua).

ULYSSES	
James Joyce írása, Penguin Classics 2000, 933 p.	Gáspár Endre fordítása, Nova, 1947, 310+294 p.
Szentkuthy Miklós fordítása, Európa, 1986, 948 p.	A Magyar James Joyce Műhely fordítása Európa, 2012, 679 p.

Szentkuthy Miklós fordításába Bartos Tibor szerkesztő több helyen belenyúlt, megváltoztatta. Ezt Tompa Mária, Szentkuthy közvetlen munkatársa, hagyatékának gondozója kifejezetten kifogásolta.⁷

5. fejezet – A lótuszevők	
(88) The King's own. Never see him dressed up as a fireman or a bobby. A mason, yes.	(I/55) A király testőrsége. Soha tűzoltó vagy rendőrmundérban nem látni. Szabadkőműves, az.
(90) Én a Királyi Testőrség. őt nem látta senki tűzoltónak vagy rendőrnek felöltözve. Szabadkőművesnek igen.	(74) A királyi ezred. Őt nem látta senki tűzoltónak vagy hekusnak felöltözve. Szabadkőművesnek igen.

Ez a rövid mondat erős érvnek látszik, hiszen az utolsó fordítás alapján akár azt is mondhatnánk, hogy szabadkőműves volt Bloom, itt azonban nem róla van szó. Az angol szöveg alapján egyértelmű, hogy Bloom a királyra asszociál, és ő, mint szabadkőműves nagymester, szokott szabadkőműves öltözetben lenni. Az új fordításban jobb lett volna Gáspár megoldását választva „A király testőrsége” mondatot használni.

6. fejezet – Hádész	
(133) Secret eyes, secret searching eyes. Mason, I think: not sure.	(I/82) Titokzatos, fürkésző szem. Azt hiszem, szabadkőműves: nem biztos.
(133) Titkos szemek, titkolódzó vizsga szemek. Szabadkőművesé gondolom. Nem biztos	(105) Titkos szemek, kutató szemek. Szabadkőműves lehet: nem biztos.

Bloom gondolataiban felmerül, hogy valaki esetleg szabadkőműves. Ehhez nem kell saját magának szabadkőművesnek lenni. Bárki gyanakodhat bárkire.

⁷ TOMPA Mária, *Per helyett nyílt levél Bartos Tibornak*, Élet és Irodalom, 64(2002), 3. sz., <https://www.es.hu/cikk/2003-01-03/tompa-maria/per-helyett-nyilt-level-bartos-tibornak.html> (utolsó megtekintés: 2021. november 23.)

8. fejezet	
(197) Windy night that was I went to fetch her there was that lodge meeting [...]	(I/123) Nagyon szeles este volt, mikor érte mentem a páholy-ünnepre [...]
(198) Hogy fújt a szél akkor éjjel, mikor mentem érte, páholy-összejövetel volt aznap [...]	(154) Hogy fújt a szél akkor éjjel, mikor mentem érte, páholy-összejövetel volt aznap [...]

Páholy összejövetelről úgy is tudomást szerezhetett, hogy ő maga nem vett részt. Ugyanis erről már nincsen szó.

8. fejezet – A laisztrügónok	
(226) Nosey Flynn made swift passes in the air with juggling fingers. He winked. – He’s in the craft, he said. – Do you tell me so? Davy Byrne said. – Very much so, Nosey Flynn said. Ancient free and accepted order. Light, life and love, by God. They give him a leg up. I was told that by a, well, I won’t say who. – Is that a fact? – O, it’s a fine order, Nosey Flynn said. They stick to you when you’re down. I know a fellow was trying to get into it, but they’re as close as damn it. By God they did right to keep the women out of it. Davy Byrne smiled yawned nodded all in one: – Iiiiiichaaaaaach! – There was one woman, Nosey Flynn said, hid herself in a clock to find out what they do be doing. But be damned but they smelt her out and swore her in on the spot a master mason. That was one of the Saint Legers of Doneraile.	(I/140–141) Orros Flynn ujjával néhány gyors kört írt le a levegőben, aztán legyintett. – Páholytag – mondta. – Mit nem beszél! – mondta Davy Byrne. – Egészen biztos – mondta Flynn. – Régi elismert társaság. Világosság, élet és szeretet, szavamra. Azok tartják benne a lelket. Nekem elmesélte a, mindegy, nem mondom meg, ki. – Igaz ez? – Oh, nagyon jó társaság – mondta Flynn. – Ha valamelyik leég, a többi segíti. Ismerek egy fickót, az be akart jutni, de kutyául zárkózottak. Szavamra, igazuk van, hogy nőket nem eresztenek oda. Davy Byrne mosolygásitból intott egyszerre: – Iiiiiichaaaaaach! – Egy nő egyszer – mondta Flynn – elbújt egy állóórában, hogy kilesse, mit csinálnak. De ördögbe is, megszimatozták és azonmód feleskették főmesternek. Egy Saint Legers volt Doneraile-ből.

<p>(227) Nosey Flinn, mint valami bűvész, valamit hókuszpókuszolt a kezével a levegőben. Hunyorított. - Szabadkőműves – mondta - Igazán? – csodálkozott Davy Byrne. - Úgy ahogy mondom – bizonykodott Nosey Flynn. – Ősi szabad bevett rend. Nap, élet, szeretet, frász. Azok nyúlnak neki a hóna alá. Pontosán elmondta a múltkor valaki ... öö ...különbem nem is fontos, hogy ki. - Ez biztos? - Ó, egy nagyon előkelő rend – mondta Nosey Flynn. – Aki bajban van, annak azonnal ott vannak mellette. Ismerek egy pofát, mindenáron be akar lépni, de hát fallal vannak körülvéve. Én mondom, hogy volt eszük, hogy nőket nem vettek be. Davy Byrne mosolybólintott: - Iiieen! - Volt egy nő – mesélte Nosey Flynn -, az elbújt egy állóórába, hogy kilesse mit csinálnak. De fene ott eszi, nem kiszagolták, és ott helyben letétették vele a nagymesteri esküt. Az egyik Saint Legers páholyban volt ez, Doneraile-ban.</p>	<p>(174) Orros Flynn, mint valami bűvész, valamit hókuszpókuszolt a levegőben. Hunyorított. - Páholytag – mondta. - Igazán? – csodálkozott Davy Byrne. - Úgy, ahogy mondom – bizonykodott Orros Flynn. – Ősi szabad és elfogadott rend. Kipróbált testvér. Isteni fény, élet és szeretet. Azok nyúlnak neki a hóna alá. Pontosán elmondta múltkor valaki... ö... nem mondhatom el, hogy ki. - Igazán? - Ó, nagyon jóféle rend – mondta Orros Flynn. – Ha valaki bajban van, azonnal ott vannak mellette. Ismerek egy pofát, mindenáron be akart lépni, de átkozottul zárkóztak. Istenúgyse, volt eszük, hogy nőket nem vettek be. Davy Byrne mosolygásítbólintott egyszerre: – Iiieen! - Volt egy nő – mesélte Orros Flynn -, az elbújt az állóórába, hogy kilesse, mit csinálnak ottan annyira. De fene ott eszi, nem kiszagolták, és ott helyben letétették vele a mesteresküt. Az egyik Saint Leger-lány volt az Doneraileból.</p>
---	---

Elisabeth St. Leger esetét tévesen adja elő Orros Flynn, ahogy ezt az előző részben láttuk, és az előadás Bloom páholytagságáról csak mendemonda. Az itt szereplő „Ancient free and accepted order” részlet alapján több irodalomtörténész, mint Eishiro Ito vagy Anne Marie D’Arcy erről az „Ancient and Accepted Scottish Rite”-ra, az egyik legelterjedtebb magas fokú rendszerre asszociálnak. Ez valószínűleg tévedés, mivel az angolszász szabadkőművesség kialakulásakor egy irányzat neve volt az „Ancient Free and Accepted Masons”⁸

8. fejezet – A laisztrügónok	
(233) Sir Frederick Falkiner going into the freemasons’ hall.	(I/144) Sir Frederick Falkiner a szabadkőművesekhez megy.

⁸ A hivatalosan később megalakult (1751) angol nagypáholy tagjai nevezték magukat Ősieknak (Antient), míg az 1717-ben elsőként megalakult nagypáholyra a „Modern” címkét ragasztották. Ezek 1813-ban egyesülve hozták létre Anglia Egyesült Nagypáholyát (UGLE = United Grand Lodge of England).

(234) Sir Frederick Falkiner bevonul a szabadkőművesek szent csarnokába. Ó Ízisz! Ó Ozirisz!	(179) Sir Frederick Falkiner a szabadkőművesek csarnokába megy.
---	--

Sir Frederick Falkiner valóságos történelmi személy, főbíró volt Dublinban a regény idejében. Valószínűleg nem volt szabadkőműves. Egy tipikus szentkuthyzmus az a fordításában, amikor tovább asszociál Mozart szabadkőműves operájára, a *Varázsfuvolára*, amelyről szó sincs Joyce szövegében.

9. fejezet – Szkülla és Kharübdisz	
(237) Brothers of the great white lodge always watching to see if they can help.	(I/147) A nagy fehér páholyok testvérei, akik mindig azt nézik, segíthetnek-e.
(238) A nagy fehér páholy testvérei mindig tettere készen várják, vajon nem kell-e valakin segíteni.	(183) A nagy fehér páholy testvérei mindig tettere készen várják, vajon nem kell-e valakin segíteni.

Ebben a szakaszban vagy egy nem létező, feltételezett páholyról lehet szó, vagy egyes misztikusok, például Helena Blavatsky kezdeményezte szervezetről.

12. fejezet – A küklpsz	
(387) – What’s that bloody freemason doing, says the citizen, prowling up and down outside?	(I/242) – Mit akar az a nyavalyás szabadkőműves – mondja a polgártárs –, hogy ott járkál künn fel és le?
(390) Mi a nyavalyán töri a fejét az a rohadt szabadkőműves – tűnődik a polgártárs –, hogy ott szaglászik föl-le, föl-le az utcán?	(290) Mit keres itt ez a rohadt szabadkőműves – mondja a polgártárs –, mit szaglászik odakinn?

Ellenséges megnyilvánulásként nevezi itt a „polgártárs” szabadkőművesnek Bloomot, később ugyanó lezsidozza is, tehát Bloom szabadkőművességére ez nem adat.

12. fejezet – A küklpsz	
(401) [...] a skull and crossbones [...]	(I/250) [...] koponyát és lábszárcsontokat [...]
(403) [...] halálfejjel és x-be rakott csontokkal.	(300) [...] halálfejjel és keresztbe rakott csontokkal, [...]

A koponya a keresztbe rakott lábszárcsontokkal a mesterfok egyik szabadkőműves jelképe, az elmúlásra emlékeztet. Szabadkőműves kötények hátoldalán is előfordul.

15. fejezet – Kirké	
(574) [...] blue masonic badge in his buttonhole, [...]	(II/48) [...] gomblyukában szabadkőműves jelvény [...]
(576) [...] kék szabadkőműves jelvény a gomblyukában, [...]	(418) [...] kék szabadkőműves jelvény a gomblyukában, [...]

Gyakran kisméretű, gomblyukban elhelyezett jelvényekkel jelzik hovatartozásukat a szabadkőművesek, amelyet a beavatatlanok észre sem vesznek.

15. fejezet – Kirké	
(583) (Scared, hats himself, steps back, then, plucking at his heart and lifting his right forearm on the square, he gives the sign and due guard of fellowcraft) No, no, worshipful master, light of love.	(II/56) (Riadtan, felteszi kalapját, aztán hátralép), mellére üt, jobbkarját egyenesszögben felemeli, szabadkőműves-jelét ad.) Nem, nem, nagyrabecsült mester, szerelem papnője.
(586) (begyullad, kalap vissza, hátralép, aztán szíve táján markolász, és derékszögben felemelve jobb alsókarját, tiszteleg, és a szabadkőművesek jelét mutatja).	(425) (ijedt, kalap vissza, hátralép, aztán szíve táján markolászva, jobb alkarját felemelve, a legényfokozatú szabadkőművesek titkos jelét mutatja) Nem, nem, legmúltóságosabb mesterem, szeretet fénye.

Szívjel, a legényfok jele. Due guard – régi szabadkőműves ismertetőjel, fokozatonként más. Fellowcraft = legényfok. Worshipful master = főmester, a páholy vezetője. Itt Gáspár Endre botlik nagyot a „light of love” szerelem papnőjére fordításával.

15. fejezet – Kirké	
(583) (He murmurs vaguely the pass of Ephraim) Shitbroleeth.	(II/56) (Halkan rebegi Ephraim jelszavát.) Siberlét.
(587) (Bizonytalanul motyogja Efraim jelszavát) Sibólék.	(425) (Bizonytalanul motyogja Efraim jelszavát) Síbaletth.

Shitbroleeth: szójáték, amelyben shit = szar, Shibboleth = azonosító, jelszó, a szabadkőműves szertartásokban is szerepel.

15. fejezet – Kirké	
(618) Charitable Mason, pray for us.	(II/84) Jóteknő Szabadkőműves, könyörögi érettünk.
(624) Kegyes Kőműves, könyörögi érettünk!	(450) Kegyes Kőműves, könyörögi érettünk!

Erin leányai itt Bloom különböző vélt vagy valós tulajdonságait megnevezve kéri litániájukban segítségét.

15. fejezet – Kirké	
(641) Then, rigid, with left foot advanced, he makes a swift pass with impelling fingers and gives the sign of past master, drawing his right arm downwards from his left shoulder.	(II/101–102) Aztán mereven előrelép ballábával, gyors mozdulatot tesz parancsoló ujjal és nagymesteri jelet ad, miközben jobbkarját balvállán lehúzza.
(649) Aztán egyenes bal lábbal előrelépve ujjával kényszerítő szabadkőműves jelet mutat, jobb karját bal válláról lecsúsztatva.	(466) Aztán egyenes bal lábbal előrelépve ujjával kényszerítő szabadkőműves jelet mutat, jobb karját bal válláról lecsúsztatva.

Az összes fordító totálisan félreértette az angol szöveget. Szó nincs parancsolásról, egyszerűen gyors ujjmozdulatokkal ad szabadkőműves jelet a vizionált Bloom. Past master = volt főmester, illetve az egyik szabadkőműves rendszer fokozata. Nekik is van saját jelük.

15. fejezet – Kirké	
(644) [...] then lies, shamming dead with eyes shut tight, trembling eyelids, bowed upem the ground in the attitude of most excellent master	(II/105) [...] aztán lefekszik, erősen becsukott szemével olyan, mint a tetszhalott, szemhéja reszket., elterül a földön a legnagyobb mester pózában.
(652) [...] aztán lefekszik zárt szemmel, döglöttnek tetteti magát, pillái remegnek, álla alázatosan a földön	(469) [...] aztán lefekszik zárt szemmel, döglöttnek tetteti magát, pillái remegnek, elnyúlik a földön a tiszteletreméltó mester testhelyzetében.

Itt is keveredés van. Hiram Abif meggyilkolásának legendája alapvető a szabadkőműves szimbolikában, a 3., mesterfokra emelésnél lefekve el kell játszani a halottat. A kiváló mester fokozatában viszont ilyesmiről nincs szó.

15. fejezet – Kirké	
(684) (He makes a masonic sign)	(II/139) (Szabadkőműves jellel.)
(695) (szabadkőműves jelet mutat)	(497) (szabadkőműves jelet mutat)

Számos különböző szabadkőműves jel létezik fokozatonként és attól függetlenül is, amellyel a szabadkőművesek jelzik tagságukat, fokozatukat, vagy éppen segítséget kérnek.⁹

15. fejezet – Kirké	
(689) He is robed as a grand elect perfect and sublime mason with trowel and apron, [...]	(II/142) A szabadkőművesek fő- és nagymesterének made in Germany felírású öltözetét viseli, vakolókanalat és kötényt.
(700) A szabadkőművesek fenséges és makulátlan Nagyválasztottjának palástját viseli vakolókanállal és köténnyel, [...]	(501) A szabadkőművesek fenséges és makulátlan Nagyválasztottjának palástját viseli vakolókanállal és köténnyel, [...]

Ebben a passzusban szabadkőműves szerepek és eszközök összekeverését látjuk. Meg lehet benne találni különböző szabadkőműves fokozatokat, amelyeknek töredékes említése látható itt, de együttesen ilyen nem létezik.

15. fejezet – Kirké	
(702) (He murmurs) ... swear that I will always hail, ever conceal, never reveal, any part or parts, art or arts ... (He murmurs) in the rough sands of the sea ... a cabletow's length from the shore ... where the tide ebbs ... and flows ... (Silent, thoughtful, alert, he stands on guard, his fingers at his lips in the attitude of secret master.)	(II/154) (mormolg) ... esküszöm, hogy mindig várom, magamba zárom, fel sose tárom, akár rész vagy részek, akár művészet ... (mormog) a tenger nyers fővenyén ... hol az ár apad... meg árad... (Csöndesen, tűnődve, éberén áll őrt, ujjai száján, titkos tudás tudója. [...])

⁹ Az elvileg titkos szabadkőműves szavakat és jeleket számos könyvben napvilágra hozták. Az egyik klasszikus kiadvány e téren az 1866-ban kiadott *Duncan's Masonic Ritual and Monitor* (Malcolm C. DUNCAN, *Duncan's Masonic Ritual and Monitor, or, Guide to the Three Symbolic Degrees of the Ancient York Rite*, New York, Published by Dick & Fitzgerald, 1860), amelyet az interneten számos helyen megtalálhatunk, pl. itt: http://www.phoenixmasonry.org/duncans_ritual/table_of_contents.htm (utolsó megtekintés: 2021. november 23.)

(714) (Mormolja) ...esküszöm, hogy mindig védem, örök titok ez az éden, minden része rejtett énem, fogásai mesterségem ... (Mormolja) ... a tenger szöges fővenyén, parttól horgonyláncnyira... ahol ár dagad... és lejt apály... (Némán elgondolkozva, mindenre figyelve áll őrhelyén, ujjai ajkán, a titkos mester tartásában.)	(510) (mormolja) ...esküszöm, hogy mindig várom, magamba zárom, fel sose tárom sem részét sem egészét, sem fortélyát sem mesterségét, (mormolja) a tenger nyers fővenyén, parttól horgonyláncnyira... ahol ár dagad... és lejt apály... (Némán elgondolkozva, mindenre figyelve áll őrhelyén, ujjai ajkán, a titkos mester tartásában.)
--	--

Itt részleteket találunk a szabadkőművesek ősi esküjéből, amely a titkok elárulásának középkori eredetű büntetéseit tartalmazza. Ma már csak néhány, a tradíciókat szigorúan betartó páholy követeli meg ennek az eskünek a letételét, alkalmazását egy sem. Ezekből a büntetésekből deriválva keletkeztek az első három fok jelei. Secret master = titkos mester, az egyik szabadkőműves rendszer fokozata.

18. fejezet – Pénélopé	
(886) [...] the jesuits found out he was a freemason [...]	(II/267) [...] míg a jezsuiták rá nem jöttek hogy szabad kőműves a [...]
(898) [...] a jezsuiták rájöttek, hogy szabadkőműves [...]	(645) [...] a jezsuiták kitalálták hogy szabadkőműves [...]

Hogy Bloom szabadkőműves-e, és hogy a jezsuiták rájöttek-e erre, az kérdéses. Viszont valóban a jezsuiták a szabadkőművesek fő ellenlábasai, tehát Bloom feleségének, Mollynak a gondolatai ebből a szempontból reálisak.

18. fejezet – Pénélopé	
(918) [...] on account of those Sinner Fein or the freemasons [...]	(II/286) [...] a Sin Fáin miatt vagy, a szabadkőművesek miatt a [...]
(933) [...] a Singer Feinek miatt meg a szabadkőművesség miatt [...]	(669) [...] a Sín Fájnok miatt meg a szabadkőművesség miatt [...]

Molly gondolataiban Bloom mentegetőzéseit előlegezi meg rosszállóan és kissé tájékozatlanul. Az eredetiben a Sinn Fein (Mi Magunk) ír nacionalista mozgalom neve Bűnös Feinként jelenik meg, ezt más-más szójátékokkal helyettesítették a magyar fordítások.

Konklúzió

Lehet, hogy Bloom szabadkőműves, de ennek ellenkezője sem cáfolható a könyv alapján. S véleményem szerint ez lehetett Joyce célja, a konstruktív bizonytalanság érzetének felkeltése az olvasóban. Hogy elemezze a pró és kontra érveket, állításokat, hogy gondolkodjon a sztereotíp „zsidó szabadkőműves” epiteton ornans igazságáról vagy hamisságáról. Ehhez tökéletesen illenek Joyce könyvekből vett, töredékes ismeretei a szabadkőművességről, szertartásaikról és pózaikról. Hiszen mindent áttételesen, torzító tükrökön keresztül homályosan látunk.

Bloom szabadkőművességét az ezzel foglalkozó tanulmányok gyakran elfogadják, néha egyszerű statisztikák alapján. A Tolerancia és Testvériség szabadkőműves vegyes¹⁰ páholyban elhangzott előadás¹¹ egyértelműen szabadkőművesnek tekinti Bloomot az 1974-ben kiadott magyar fordításban megtalált szabadkőművességre utaló szövegek száma (14) és jellege alapján.¹²

Több kutató páholyából kilépett, volt szabadkőművesnek véli Bloomot, abból kiindulva, hogy amikor Mollyt feleségül vette, át kellett térnie a katolikus hitre, és a katolikus egyház pedig tiltja híveinek a szabadkőművességet.¹³

A legkimerítőbb elemzést ezen a téren Eishiro Ito japán kutató tette közzé előadásaiban¹⁴ és az azokon alapuló tanulmányában¹⁵. Ő is kérdésként fogalmazta meg témáját: „Leopold Bloom egy zsidó szabadkőműves?” Az ő válasza az, hogy erről ugyan nem tudhatunk biztosat, viszont Joyce szándékosan árnyalta Bloom karakterét szabadkőműves vonásokkal is.¹⁶

¹⁰ Vegyes páholy: amelyben a hagyományos férfi szabadkőműves páholyoktól eltérően nők is páholytagok lehetnek.

¹¹ <http://droit-humain.hu/james-joyce-ulysses/> (utolsó megtekintés: 2021. november 23.)

¹² Kétséges, hogy a magyar fordítások alapján megbízhatóan azonosítani lehet-e a szabadkőműves utalásokat a műben. Jelen tanulmányban 19 ilyen szövegrészt vizsgáltunk meg.

¹³ D'ARCY, *i. m.*

¹⁴ Eishiro Iro, *Freemasonry in Ulysses*, Zurich Workshop 2001: Performative Joyce. – Eishiro Iro, *Odysseus as a Jewish Freemason*, Dublin City University, Írország, 2001. augusztus 1.

¹⁵ Ito, *Is Leopold Bloom...*, *i. m.*

¹⁶ “We cannot be sure if he was a real Freemason or not, but we can, at least, presume that Joyce satirically added a touch of Freemasonry to Bloom’s character.”